

Innholdsoversikt

Forord	5
Figurer	23
Forkortelser	24
DEL I INNLEDNING. GRUNNBEGREPER	25
Kapittel 1 Presentasjon av forvaltningsretten	27
Kapittel 2 Noen grunnbegreper	46
Kapittel 3 Fortsettelse: Momenter til vurdering av forvaltningens virksomhet	61
Kapittel 4 Forvaltningens oppgaver og virkemidler	73
DEL 2 FORVALTNINGSAPPARATET OG STYRINGEN AV DET	89
Kapittel 5 Forvaltningens historiske utvikling	91
Kapittel 6 Forvaltningsorganene	104
Kapittel 7 Offentlige tjenesteforhold og verv	126
Kapittel 8 Organisasjons- og instruksjonsmyndighet. «Uavhengige» forvaltningsorganer	150
Kapittel 9 Delegasjon og annen kompetansetildeling	176
Kapittel 10 Bevilgningsmyndighet. Kompetanse til å påføre stat og kommune økonomiske forpliktelser	192
DEL 3 ALMINNELIGE REGLER OM FORVALTNINGENS SAKSBEHANDLING	203
Kapittel 11 Generelle krav til forvaltningens saksbehandling	205
Kapittel 12 Habilitet	218
Kapittel 13 Offentlighet for forvaltningens saksdokumenter	232
Kapittel 14 Taushetsplikt til vern for private interesser	247
DEL 4 BEHANDLINGEN AV SAKER SOM GJELDER «VEDTAK»	255
Kapittel 15 Forvaltningsloven og andre regler om saksbehandlingen	257
Kapittel 16 Noen grunnbegreper i forvaltningsprosessen	264

Kapittel 17 Forberedelse av enkeltvedtak	276
Kapittel 18 Vedtak, begrunnelse og underretning	294
Kapittel 19 Forvaltningsklage	302
Kapittel 20 Omgjøring uten klage	318
Kapittel 21 Dekning av saksomkostninger	332
Kapittel 22 Forvaltningslovens regler om forskrifter	336
DEL 5 RETTSGRUNNLAG OG GRENSER FOR FORVALTNINGENS VIRKSOMHET	351
Kapittel 23 Rettslige grunnlag for forvaltningens virksomhet	353
Kapittel 24 Rettslige grenser for forvaltningens virksomhet. Myndighetsoverskridelse	380
Kapittel 25 Kompetansen til å sette vilkår som medfører plikter . . .	432
Kapittel 26 Avtalekompetanse mv.	440
Kapittel 27 Konesjoner og andre tillatelser	456
Kapittel 28 Støtte, tjenesteytelser og monopolisert forretningsvirksomhet	468
DEL 6 UGYLDIGHET, HÅNDHEVING OG KONTROLL	477
Kapittel 29 Ugyldighetsgrunner	479
Kapittel 30 Følger av ugyldighet	498
Kapittel 31 Håndheving av individuelle vedtak og regler	512
Kapittel 32 Tilsyn og kontroll med forvaltningen mv.	520
Kapittel 33 Domstolskontroll	538
REGISTRE	565
Lovregister	567
Traktater	596
Domsregister	599
Stikkordregister	609

Innhold

Forord	5
Forkortelser	24
DEL I INNLEDNING. GRUNNBEGREPER	25
Kapittel 1	
Presentasjon av forvaltningsretten	27
I. Forvaltningsrettens janusansikt	27
II. Stats- og forvaltningsrett, privatrett og politikk	28
III. Forvaltningsorganer og forvaltningsvirksomhet	31
IV. Myndighetsutøvelse, tjenesteytelse og næringsvirksomhet	33
V. Alminnelig og spesiell forvaltningsrett	34
VI. Alminnelig forvaltningsrett og EØS-rett	35
VII. Litt om rettskildene i forvaltningsretten	37
1. Innledning	37
2. Rettspraksis	38
3. Forvaltningspraksis, uttalelser fra Lovavdelingen og Sivilombudet	40
VIII. Forvaltningsrettslig litteratur	43
IX. Oversikt over fremstillingen	44
Kapittel 2	
Noen grunnbegreper	46
I. Innledning	46
II. Rettsregler og «prinsipper»	47
III. Forskjellige slags normer og avgjørelser	48
1. Pliktregler	48
2. Kompetanseregler	49
3. Kvalifikasjonsregler	51
IV. Retningslinjer	52
V. Grunnlovbasert kompetanse og privat autonomi	53
VI. Litt om rettsgrunnlaget for forvaltningens kompetanse	56

Kapittel 3**Fortsettelse: Momenter til vurdering av forvaltningens**

virksomhet	61
I. Noen sentrale begreper (og verdier)	61
II. Rettssikkerhet	61
1. Ordets flertydighet	61
2. Saksbehandling	62
3. Regelbinding	63
III. Effektivitet	65
IV. Likhhet og rettferdighet	67
V. Frihet	69
VI. Velferd og vekst	70
VII. Medbestemmelse og medinnflytelse	70

Kapittel 4

Forvaltningens oppgaver og virkemidler	73
I. Innledning	73
II. Oppgaver	73
1. Innledning	73
2. Regulering og kontroll	73
3. Fordeling av penger og andre ytelser	74
4. Konfliktløsning	75
5. Allmennyttig virksomhet	75
6. Finansiering mv.	75
7. Organisering av forvaltningsapparatet	76
III. Måter å påvirke menneskers handlinger på	76
1. Innledning	76
2. Regler om gyldigheten mv. av private disposisjoner ..	77
3. Generelle påbud og forbud	77
4. Individuelle påbud og forbud	78
5. Individuelle tillatelser	78
6. Økonomiske støtteordninger	80
7. Skatter og avgifter	80
8. Forhandlinger	81
9. Informasjon	82
10. Finans-, penge- og kredittpolitikk mv.	82
IV. Sammenhenger mellom organisasjonsstruktur og oppgaveløsning	83
V. Koordinering av forvaltningsvirksomhet	84
1. Samordningsoppgaver	84
2. Overordnet styring	85
3. Tverrgående kommunikasjon	87

DEL 2 FORVALTNINGSAPPARATET OG STYRINGEN AV DET 89**Kapittel 5**

Forvaltningens historiske utvikling	91
I. Hva vi startet med i 1814	91
II. Samfunnsutvikling og forvaltningsutvikling	92
III. Fortsettelse: Etter systemskiftet	95
IV. Forandringer i ledelsen av forvaltningen	97
V. Desentralisering, delokalisering og spesialisering	101
VI. Forvaltningens vekst	102

Kapittel 6

Forvaltningsorganene	104
I. Forvaltningens oppbygning. Hierarkiet	104
II. Mer om regjeringen og departementene	107
III. Direktorat, tilsyn mv.	111
IV. Kollegiale organer. Organisasjonene	113
V. Forvaltning av EØS-avtalen	116
VI. Regional og lokal statsforvaltning	119
VII. Kommuner og fylkeskommuner	120
VIII. Statens og kommunenes bedrifter	123

Kapittel 7

Offentlige tjenesteforhold og verv	126
I. Typer av stillinger og verv	126
II. Ansettelse mv.	128
III. Lønns- og arbeidsforhold	130
IV. Tjenesteplikter mv.	133
V. Særlig om lojalitetsplikten	135
1. Innledning	135
2. I arbeidssituasjonen	136
3. Utenfor arbeidssituasjonen	137
VI. Nærmere om offentlig ansattes yringsfrihet	138
1. Det generelle regelverket	138
2. Offentlige yringer: Problemstillingen	139
3. Generelle momenter	142
VII. Straff, ordensstraff og erstatningsansvar	143
VIII. Tjenestens opphør	144
1. Tidsbegrensning	144
2. Oppsigelse	145
3. Avskjed mv.	146
4. Karantene og saksforbud	148

Kapittel 8**Organisasjons- og instruksjonsmyndighet. «Uavhengige»**

forvaltningsorganer	150
I. Innledning	150
II. Hva er organisatoriske bestemmelser og instruksjer?	150
III. Organisasjonsmyndigheten	152
IV. Instruksjonsmyndigheten	154
V. Uavhengige forvaltningsorganer	157
1. Begrepet	157
2. Grenser for instruksjonsmyndigheten?	159
3. Noen typer av «uavhengige» organer	162
VI. Følgene av at det handles i strid med instruks	165
1. Innledning	165
2. Instruksjer om saksbehandlingen	166
3. Instruksjer om lovtolkning	166
4. Instruksjer om avgjørelsens innhold	167
5. Instruksjer om skjønnsutøvelsen	168
6. Fortsettelse: Forvaltningspraksis	170
VII. Stortinget og forvaltningen	172
1. Oversikt	172
2. «Anmodningsvedtak»	173
3. Kan «anmodningsvedtak» tillegges vekt i forvaltningens skjønnsutøvelse?	174

Kapittel 9

Delegasjon og annen kompetansetildeling	176
I. Innledning	176
II. Hva vi mener med delegasjon	176
III. Kompetansetildeling fra Stortinget mv.	179
IV. Delegasjon fra Kongen og departementene	182
1. Regjeringen	182
2. Departementene	184
V. Forts.: Kan regjering og departement delegere til noen de ikke kan organisere?	185
1. Problemstillingen	185
2. «Sidelengs» delegasjon?	186
3. Delegasjon til «uavhengige» organer, derunder kommuner?	186
4. Delegasjon til private	187
VI. Delegasjon fra andre organer	188
VII. Intern delegasjon	190
1. Innledning	190

2. Hierarkiske organer	190
3. Kollegiale organer	191
Kapittel 10	
Bevilgningsmyndighet. Kompetanse til å påføre stat og kommune økonomiske forpliktelser	192
I. Innledning	192
II. Budsjettbehandling og bevilgningsmyndighet i staten ...	192
III. Kommunale bevilgninger og budsjetter	195
IV. Bruken av bevilgninger	196
V. Kompetanse til å påføre stat eller kommune økonomiske forpliktelser mv.	197
VI. Krav om samtykke fra bevilgende myndighet	199
VII. Adgangen til å binde fremtidige storting og kommunestyre	201
DEL 3 ALMINNELIGE REGLER OM FORVALTNINGENS	
SAKSBEHANDLING	203
Kapittel 11	
Generelle krav til forvaltningens saksbehandling	205
I. Innledning	205
II. Hensyn som regler om saksbehandling mv. skal tilgodese	205
III. «God forvaltningsskikk»	207
IV. Forvaltningslovens regler for all forvaltningsvirksomhet – anvendelsesområdet	209
1. «Forvaltningsorgan»	209
2. Egne rettssubjekter	210
3. Private organisasjoner mv.	211
V. Plikten til å gi opplysninger, veilede og bistå	212
1. Oversikt	212
2. Alminnelig veiledningsplikt mv.	212
VI. Tempoet i saksbehandlingen	214
VII. Bruk av fullmektig. Rettshjelp	216
1. Bruk av fullmektig	216
2. Rettshjelp	216
Kapittel 12	
Habilitet	218
I. Generelt om habilitetsregler	218
II. Hvem og hva som omfattes av forvaltningslovens regler om habilitet	220

III. Hovedregelen om habilitet (§ 6 andre ledd)	222
1. Omstendigheter som er egnet til å svekke tilliten til upartiskhet	222
2. Særegne forhold	223
3. Særlig fordel, tap eller ulempe	224
4. Tidligere befatning med saken	225
5. Sakens art og situasjonen	226
IV. Automatisk inhabilitet etter § 6 første ledd	226
V. Fortsettelse: Avledet inhabilitet for underordnede	228
VI. Unntak for kurante avgjørelser	229
VII. Følger av inhabilitet og avgjørelse av habilitetsspørsmål	230
Kapittel 13	
Offentlighet for forvaltningens saksdokumenter	232
I. Noen hensyn for og imot rett til innsyn i forvaltningens saksdokumenter	232
II. Grunnloven § 100 og supplerende bestemmelser om dokumentoffentlighet	233
III. Offentleglova. Meroffentlighet	234
IV. Nærmere om innsynsrettens omfang	236
1. Hvilke organer som går inn under loven	236
2. Hva som er gjenstand for offentlighet	237
3. Når innsynsretten gjelder, og hvordan den settes ut i livet	239
V. Unntaket for taushetsplikt	239
VI. Fakultative unntak	240
1. Innledning	240
2. «Interne» dokumenter	241
3. Unntak på grunn av dokumentets eller opplysningenes innhold	243
VII. Saksbehandling og klage	245
Kapittel 14	
Taushetsplikt til vern for private interesser	247
I. Innledning	247
II. Nærmere om reglene	248
1. Noen sentrale hensyn	248
2. Forvaltningens taushetsplikt til vern for private interesser	249
3. Profesjonsbestemt taushetsplikt	251
III. Straff for brudd på taushetsplikt	252
IV. Taushetsplikt til vern av offentlige interesser	252

DEL 4 BEHANDLINGEN AV SAKER SOM GJELDER «VEDTAK» 255**Kapittel 15**

Forvaltningsloven og andre regler om saksbehandlingen	257
I. Generell lovgivning om saksbehandlingen mv.	257
II. Oversikt over forvaltningslovens innhold og anvendelsesområde	259
III. Lover som unntar fra eller supplerer forvaltningsloven . . .	260
IV. Forvaltningsloven i praksis	261
V. Videre fremstilling	262

Kapittel 16

Noen grunnbegreper i forvaltningsprosessen	264
I. Begrepene og deres betydning	264
II. «Vedtak»	265
1. Innledning	265
2. «Bestemmende for rettigheter eller plikter»	266
3. «Utøving av offentlig myndighet»	268
4. «Private personer»	271
III. «Enkeltvedtak»	271
IV. «Part»	273

Kapittel 17

Forberedelse av enkeltvedtak	276
I. Innledning	276
II. Utredningsplikten	276
III. Forhåndsvarsel og partenes rett til å uttale seg	279
IV. Partenes rett til å se sakens dokumenter	282
V. Unntak fra innsynsretten	286
1. Innledning	286
2. «Interne» dokumenter mv.	286
3. Ansettelsessaker	288
4. Unntak etter § 19 første ledd	288
5. Skjønnsmessige unntak etter § 19 andre ledd	290
VI. Begrunnelse for og klage over avslag på begjæring om innsyn	291
VII. Partsoffentlighet som forvaltningen skal sørge for av eget tiltak	291

Kapittel 18

Vedtak, begrunnelse og underretning	294
I. Reglens anvendelsesområde	294
II. Vedtakets form og innhold	294

III. Begrunnelse	295
1. Hensyn for og mot at enkeltvedtak begrunnes	295
2. Forvaltningslovens regler om begrunnelsesplikt	296
IV. Begrunnelse form	298
V. Begrunnelse innhold	299
VI. Underretning	300
Kapittel 19	
Forvaltningsklage	302
I. Generelt om klagereglene. Klageinstans	302
II. Hvilke avgjørelser det kan klages over	304
III. Hvem som har klagerett	306
IV. Klagefrist og oppreisning	308
V. Klages innhold og underinstansens behandling av den ..	310
VI. Klageinstansens plikt og kompetanse	313
1. Avvisning mv.	313
2. Realitetsavgjørelsen	313
3. Grenser for klageinstansens kompetanse	316
4. Vedtak og underretning	317
Kapittel 20	
Omgjøring uten klage	318
I. Reglene og deres anvendelsesområde	318
II. Omgjøring av vedtak som det ennå ikke er varslet om ...	321
III. Omgjøring av ugyldige vedtak	322
IV. Omgjøring som ikke er til skade	322
V. Omgjøring av overordnet organ etter fvl. § 35	
tredje ledd	324
VI. Andre grunnlag for omgjøring	325
1. Innledning	325
2. Omgjøring etter «alminnelige forvaltningsrettslige	
regler»	325
3. Forbehold om omgjøring eller hjemmel i annen lov ..	328
VII. Behandlingen av saker om omgjøring	329
1. Plikt til å vurdere omgjøring?	329
2. Saksbehandlingen	330
VIII. Erstatning i forbindelse med omgjøring	330
Kapittel 21	
Dekning av saksomkostninger	332
I. Innledning	332
II. Forvaltningens ansvar	332

III. Motpartens ansvar	334
IV. Fellesregler	334
Kapittel 22	
Forvaltningslovens regler om forskrifter	336
I. Innledning	336
II. Begrepet «forskrift»	337
1. Oversikt	337
2. «Bestemmende for privates rettigheter eller plikter» ..	338
3. «Under utøving av offentlig myndighet»	340
III. Forberedelse av forskrifter	341
IV. Høring, konsultasjon, melding til ESA	341
1. Ordinær høring	341
2. Konsultasjon av Sametinget	344
3. EØS-regelverk	344
V. Form og kunngjøring	345
VI. Kunngjøringens betydning for rettsvirkningen av forskrifter	347
VII. Dispensasjon fra forskrifter	349
 DEL 5 RETTSGRUNNLAG OG GRENSER FOR FORVALTNINGENS VIRKSOMHET	 351
Kapittel 23	
Rettslige grunnlag for forvaltningens virksomhet	353
I. Rettsbundet forvaltning	353
II. Betydningen av at Stortinget trekkes inn	356
III. Kompetanse som bygger på organisasjons- og instruksjonsmyndighet og rådighet over penger	358
1. Alternative grunnlag for kompetanse	358
2. Organisasjons- og instruksjonsmyndighet	359
3. Rådighet over penger og andre økonomiske goder ...	361
IV. Kompetanse som bygger på formell lov mv.	367
1. Formell lov og beslektede rettsgrunnlag	367
2. Hva formell lov <i>kan</i> brukes til	368
3. Formell lov er <i>nødvendig</i> på grunn av særbestemmelser i grunnloven	370
4. Formell lov er <i>nødvendig</i> fordi spørsmålet allerede er lovregulert	371
5. Formell lov er <i>nødvendig</i> på grunn av vedtakets innhold	372
V. Særlig om faktiske handlinger	375

1. Innledning. Terminologi	375
2. Mer om rettsgrunnlaget for faktiske handlinger	377

Kapittel 24

Rettslige grenser for forvaltningens virksomhet.

Myndighetsoverskridelse	380
I. Oversikt	380
II. Tolkning av kompetansebestemmelser	382
1. Problemstillingen	382
2. Tolkning av uspesifiserte fullmakter	385
3. Generelt om hjemmelstolkning	388
III. Rettsbundet kompetanse og kompetanse med innslag av forvaltningsskjønn: Oversikt	390
IV. Nærmere om frihet til å bestemme om vedtak skal treffes	394
V. Nærmere om frihet til å bestemme over avgjørelsens innhold	396
1. Innledning	396
2. Deler av avgjørelsesgrunnlaget står åpent	397
3. Subsumsjon under vage eller skjønnsmessige ord og uttrykk	399
4. Noen typer av vage eller skjønnsmessige ord og uttrykk	400
5. Momenter til grensedragningen	403
VI. Hvilke hensyn kan tillegges vekt?	406
1. Innledning. Begrepet hensyn	406
2. Målestokken: Hva er «utenforliggende»?	407
3. Hensynenes vekt	409
4. Fellesinteressen som utgangspunkt	410
5. Personlige kjennetegn ved parten	411
6. Politiske hensyn	413
7. Økonomiske hensyn	414
8. Noen fellesspørsmål	415
VII. Forholdsmessighet	418
VIII. Vilkårighet, usaklig forskjellsbehandling og sterk urimelighet	421
1. Innledning	421
2. Vilkårige avgjørelser	421
3. Usaklig forskjellsbehandling	422
4. Sterkt urimelige avgjørelser	425
IX. «Misbrukslæren»	427
X. Kravet om korrekte fakta	428

Kapittel 25

Kompetansen til å sette vilkår som medfører plikter	432
I. «Vilkår» og «betingelse»	432
II. Lovhjemmel for å sette vilkår som medfører plikter	433
III. Rettsgrunnlaget er taust om kompetansen til å sette vilkår	434
1. Rettsbundet og skjønnsmessig kompetanse	434
2. Hjemmelsspørsmålet	435
3. Grensene	436
IV. Betydningen av at søkeren påtar seg plikter	438
V. Etterfølgende fastsetting og endring av vilkår	438

Kapittel 26

Avtalekompetanse mv.	440
I. Oversikt over spørsmålene	440
II. Offentlig myndighet som byttemiddel	441
1. Problemstillingen	441
2. Noen viktige hensyn	442
3. Adgangen til å bruke minnelige ordninger i stedet for tvang	443
III. Forhåndsvedtak og forhåndsbinding ved avtale	445
IV. Adgangen til å forhåndsbinde forvaltningsmyndighet	447
1. Problemstillingen	447
2. Regler om avtalerettslig forhåndsbinding	448
3. Tendensen til å bortfortolke «avtalerettslig forhåndsbinding»	448
4. Rettstilstanden i fravær av nærmere regulering	451
V. Personell kompetanse	453
VI. Forholdet til den lovgivende makt	454

Kapittel 27

Konsesjoner og andre tillatelser	456
I. Begrepet. Oversikt over regelverket	456
II. Betingelsene for å få tillatelse	458
III. Flere tillatelser er nødvendig	459
IV. Persontilknytning og overdragelse	461
V. Konsesjonshaverens rettsbeskyttelse	462
1. Enerett?	462
2. Bortfall i kraft av vedtaket selv	463
3. Bortfall som følge av angrep, omgjøring, tilbakekall mv.	464
4. Beskyttelse mot ny lovgivning?	465
VI. Følger av å handle uten nødvendig tillatelse	466

Kapittel 28

Støtte, tjenesteytelser og monopolisert forretningsvirksomhet . . .	468
I. Hva som skal behandles	468
II. Ytelser som den enkelte har rettslig krav på	469
III. Fordelingsspørsmål	471
IV. Grenser for monopolvers disposisjonsfrihet mv.	473
V. Standardbetingelser for levering av tjenester	474

DEL 6 UGYLDIGHET, HÅNDHEVING OG KONTROLL 477**Kapittel 29**

Ugyldighetsgrunner	479
I. Betingelser for ugyldighet	479
II. Generelt om ugyldighetsgrunnene	480
III. Innholdsmangler	482
1. Når foreligger innholdsmangel?	482
2. Unntak fra regelen om at innholdsmangler medfører ugyldighet?	484
IV. Tilblivelsesmangler I: Personelle kompetansemangler . . .	484
1. Personell kompetanse	484
2. Når fører personell kompetansemangel til ugyldighet?	485
V. Tilblivelsesmangler II: Feil i saksbehandlingen	486
1. Virkningen av feil ved enkeltvedtak	486
2. Typer av saksbehandlingsfeil	487
3. Virkningen av feil ved forskrifter	489
4. Særregler om saksbehandlingsfeil	490
VI. Tilblivelsesmangler III: Skjønnsmangler	490
1. Når foreligger skjønnsmangel?	490
2. Når fører skjønnsmangler til ugyldighet?	491
3. Virkningen av feil ved forskrifter	493
VII. Gyldighet selv om tilblivelsesfeil kan ha påvirket utfallet?	493
1. Innledning	493
2. Avgjørelsen er til gunst for én part og ikke til skade for andre	494
3. Avgjørelsen er til gunst for noen og til skade for andre	496
4. Betydningen av innrettelse og av tid	496

Kapittel 30

Følger av ugyldighet	498
I. Hel eller delvis ugyldighet	498
II. Nulliteter og angripelige enkeltvedtak	499

1. Innledning	499
2. Påbud og forbud	500
3. Tillatelser og fritagelser	501
4. Andre slags vedtak	502
III. Omgjøring og ratihabisjon	502
1. Omgjøring	502
2. Ratihabisjon	504
IV. Følger av at en forskrift er ugyldig	505
V. Det offentliges erstatningsansvar	506
1. Begrensningen til «ugyldige» vedtak	506
2. De alminnelige erstatningsbetingelsene	507
3. Unnskydelig feil i rettsanvendelsen?	508
4. Unnskydelige tilblivelsesfeil?	511
Kapittel 31	
Håndheving av individuelle vedtak og regler	512
I. Innledning	512
II. Direkte fullbyrdelse	513
III. Tiltak for å hindre eller vanskeliggjøre forbudte handlinger	514
IV. Sanksjoner	515
V. Særregler om behandlingen av sanksjonsvedtak	516
VI. Søksmål	519
Kapittel 32	
Tilsyn og kontroll med forvaltningen mv.	520
I. Forskjellige former for tilsyn og kontroll	520
1. Kontroll	520
2. Tilsynsansvaret innenfor et organ	521
3. Tilsynsansvaret for overordnede organer mv.	522
II. Kontrollordningenes formål	522
III. Statskontroll med kommunene	524
IV. Domstollignende forvaltningsorganer	525
1. Domstolenes beskjedne rolle	525
2. Noen trekk ved «domstollignende forvaltningsorganer»	526
3. Trygderetten som eksempel	528
V. Stortinget	529
VI. Hjelpeorganer for Stortinget	531
1. Oversikt	531
2. Riksrevisjonen	532
3. Sivilombudet	533
VII. EFTAs overvåkningsorgan (ESA)	535

Kapittel 33	
Domstolskontroll	538
I. Innledning	538
II. Hvordan forvaltningssaker kommer for domstolene	541
III. Hva domstolene kan prøve	543
1. Rettskilder om domstolskontrollen	543
2. Legalitetskontroll og hensiktsmessighetskontroll	543
3. Kompetanse som ikke benyttes fullt ut	546
4. Hva kontrollen kan føre til	548
5. Opphevelse eller realitetsavgjørelse?	548
IV. Unntak fra hovedreglene om prøvingsmyndighet	550
1. Utvidet prøvingsmyndighet	550
2. Begrenset prøvingsmyndighet	551
V. Noen prosessuelle spørsmål	555
1. Innledning	555
2. Betingelsene for sivilt søksmål om forvaltningsvedtak	555
3. Hvem søksmål må rettes mot	556
4. Utsatt iverksetting	558
5. Rådighet over tvistegenstanden	558
6. Innsyn i dokumenter	559
7. Rettskraft	560
8. Gjenåpning i saker som følge av internasjonale rettsavgjørelser. Særlig om Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD)	561
VI. EFTA-domstolen	562
REGISTRE	565
Lovregister	567
Traktater	596
Domsregister	599
Stikkordregister	609